

Aziz Nesin'in Oyunlarını Günlükleri ve Mektupları Işığında Okumak

Bu makale Marmara Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Enstitüsü'nde hazırlanmakta olan "Türk Edebiyatının Çok Sesli Bir Türü: Günlük" adlı doktora tezinden hareketle üretilmiştir. / This article is based on the doctoral dissertation "A Multi-Voiced Genre of Turkish Literature: The Diary", which is being prepared at Marmara University Institute of Turkey Studies.

Öz: Bu çalışmada Aziz Nesin'in hayatıyla ilişkili olan oyunları incelenmekte oyunlarda yer alan kişilerin ve olayların yazarın özel hayatıyla kesişen noktaları gösterilmektedir. Buna bağlı olarak sanatçının oyun yazarlığı ve biyografik eleştirisi yönteminin ilkeleri hakkında da bilgi verilmektedir. Aziz Nesin'in uzun yıllar yazmayı sürdürdüğü günlükleri *Mum Hala*'da ve mektuplarında sergilediği kadarıyla yaşamının, fikir dünyasının oyunlarına yansımaları incelenmektedir. Yazarın günlüklerinde belirttiği üzere özellikle kimi oyunları yalnızca onun kendi benliğini ortaya koyduğu eserleridir. Bir sanat eserine değer kazandıran ilk ölçütün içtenlikten geçtiğini ileri süren yazarın oyunlarına aksettirdiği his ve fikir dünyası incelenmektedir. Yazarın günlüklerinde yoğun bir biçimde dile getirdiği, yıllar içinde değişen bakış açısıyla yeni anlamlar kazandırdığı bazı olguların oyunlarında işlendiği görülmektedir. Yalnızlık, ölüm, çalışkanlık, evlilik ilişkileri, üretkenlik adına yaşam deneyimlerinden sonra ortaya çıkan görüşlerin oyun kişilerindeki benzer yansımaları dikkate değerdir. Böylelikle yazarın hem şahsî deneyimlerini içeren günlük ve mektuplarında hem de oyunlarında sözü edilen olgulara yaklaşımları yan yana gelerek anlamlı bir bütünlük kazanmaktadır. Bu doğrultuda yazarın *Biraz Gelir misiniz, Bişey Yap Met, Çıcu, Tut Elimden Rovni, Bir İnsan Baş Üstüne Üç Sesli Üzünc, Bir Kadın İçin Düet, Toros Canavarı, Başarımı Karlırına Borçluyum* oyunları değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Biyografik Eleştirisi, Aziz Nesin Oyunları, Günlük, Mektup, Anı.

Reading Aziz Nesin's Plays Considering His Diaries and Letters

Abstract: This study examines Aziz Nesin's plays that are related to his personal life, highlighting the intersections between the characters and events in his plays and the author's private life. Accordingly, information is provided on the principles of playwriting and the method of biographical criticism. The reflections of his life and intellectual world on his plays are analyzed through his diaries, which he kept for many years, particularly in *Mum Hala*, and his letters. As he stated in his diaries, especially some of his plays are works in which he solely expresses himself. The study explores the emotional and intellectual world reflected in his plays, based on his belief that sincerity is the primary criterion that gives value to a work of art. It is observed that certain concepts, which the author frequently mentioned in his diaries and reinterpreted over the years, are also addressed in his plays. The reflections of themes such as loneliness, death, diligence, marital relationships, and productivity—formed by his life experiences—on his characters are noteworthy. In this way, the approaches to these concepts in both his personal diaries and letters, as well as his plays, come together to form a meaningful unity. In this context, the plays *Biraz Gelir misiniz, Bişey Yap Met, Çıcu, Tut Elimden Rovni, Bir İnsan Baş Üstüne Üç Sesli Üzünc, Bir Kadın İçin Düet, Toros Canavarı*, and *Başarımı Karlırına Borçluyum* are evaluated.

Keywords: Biographical Criticism, Aziz Nesin's Plays, Diary, Letter, Memoir.

TÜRKLÜK BİLİMİ ARAŞTIRMALARI
JOURNAL OF TURKOLOGY RESEARCH
57. SAYI / VOLUME
2025-BAHAR / SPRING

Sorumlu Yazar Corresponding Author

Sena AYDIN

Marmara Üniversitesi
Türkiyat Araştırmaları Enst.
Yeni Türk Edebiyatı ABD.
Doktora Öğr.
senaydin1@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-2961-6517>

<https://ror.org/02kswqa67>

Gönderim Tarihi

Received

27.01.2025

Kabul Tarihi

Accepted

08.04.2025

Yayın Tarihi

Published

01.06.2025

Atf

Citation

Aydın, Sena. "Aziz Nesin'in Oyunlarını Günlükleri ve Mektupları Işığında Okumak." *Türklük Bilimi Araştırmaları*, no. 57, 2025, ss. 73-93.
<https://doi.org/10.17133/tubar.1627760>

MAKALE BİLGİLERİ / INFORMATION	
Aziz Nesin'in Oyunlarını Günlükleri ve Mektupları Işığında Okumak <i>Reading Aziz Nesin's Plays Considering His Diaries and Letters</i>	
Makale Türü <i>Type of Article</i>	Araştırma Makalesi <i>Research Article</i>
Yazarların Katkı Düzeyi <i>Contribution Level of Authors</i>	Birinci Yazar: %100 <i>First Author: %100</i>
Etik Kurul Onayı <i>Ethics Committee Approval</i>	Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur. <i>The study does not require ethics committee approval.</i>
Finansal Destek <i>Financial Support</i>	Çalışmada finansal destek alınmamıştır. <i>The study received no financial support.</i>
Çıkar Çatışması <i>Conflict of Interest</i>	Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır. <i>There are no potential conflicts of interest in the study.</i>
Yapay Zekâ Kullanımı <i>Use of Generative AI</i>	Çalışmada yapay zekâ kullanılmamıştır. <i>Artificial intelligence was not used in the study.</i>
Değerlendirme <i>Review</i>	Üç dış hakem, çift taraflı kör hakemlik. <i>Three external referees, double blind.</i>
Benzerlik Taraması <i>Similarity Screening</i>	Dergipark, intihal.net üzerinden yapılmıştır. <i>The screening was done through Dergipark, intihal.net.</i>
Etik Beyan <i>Ethical Statement</i>	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. <i>It is declared that scientific and ethical principles were complied with during the preparation of this study and that all the studies are mentioned in the bibliography.</i>
Etik İhlal Bildirimi <i>Ethical Violation Report</i>	turklukbilimi@gmail.com
Telif Hakkı ve Lisans <i>Copyright and License</i>	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. <i>The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 license.</i>

Giriş

Aziz Nesin (1915-1995); şiir, öykü, roman, deneme, köşe yazısı, anı, otobiyografi, gezi yazısı, günlük ve mektup olmak üzere edebiyat türlerinin çoğundan eser ortaya koymuş üretken bir yazardır. Müstear isimler kullanarak ilkin şiirlerini, daha sonra öykülerini yayımlayan sanatçı ilerleyen yıllarda çeşitli gazete ve dergilerde yazdığı mizah yazılarıyla ün kazanır. Çalışkanlığı, sorumluluk duygusunun gelişmişliği, disiplini, kendini toplumuna hep borçlu hissetmesi gibi etkenlerle ömrü, geniş ölçekte bir külliyat bırakmasıyla sonuçlanır. Bunun yanı sıra ardında tamamlanmamış yaklaşık bin beş yüz dosyalık yazı taslağı bırakmıştır. Öyle ki kendisi, bu taslakları tamamlamak için iki yüz sene yaşaması gerektiğini söylemiştir (Kabacalı 45).¹

Aziz Nesin'in oyun yazma serüveni, yedi-sekiz yaşlarında, ilk kez seyrettiği bir orta oyununa öykünerek yazdığı birkaç sayfa ile başlar. Bilinçli oyun yazarlığı ise yirmi üç yaşından sonra gelişir. Buna rağmen ilk oyununu yayımlamak için kırk üç yaşını bekler. Durmadan oyun taslağı yazdığı hâlde oyunlarını tamamlamak ve bastırmak için bu kadar zaman geçmesinin nedenleri arasında sürdürdüğü zor yaşamın da etkileri vardır (Nesin, *Sanat Yazıları* 180-183). Aziz Nesin'in oyun yazarlığıyla amaçladığı en temel şey, oyunlarını seyreten her insanda bir değer artırımı sağlamaktır. Ona göre adı pek fazla bilinmeyen, kıymetsiz bulunan bir yazarın bile dünyayı kendince değiştirmek, yeniden kurmak için çaba göstermemesi harcanan zamana, kâğıda, mürekkebe ve okurlara haksızlık etmektir (Nesin, *Mum Hala* 74).

Yazar, bazı oyunlarını tamamlamak için yaklaşık on yıl beklerken en kolay yazılmış gibi görünen oyununu dahi beş farklı karalamadan sonra ortaya çıkarmıştır. Yaşamdan beslenerek oluşturduğu oyunlarını yazmaya başlamadan çok önce zihninde yığın hâline dönen pek çok düşüncenin, duygunun biriktiğini vurgular. Dosyalara not edip sakladıkları, günü geldiğinde “patlamaya yeter bir yığın olunca” onları ateşleyecek ilk kıvılcımı bekler. Bu kıvılcımsa bazen bir rüya, bir gazete haberi, bir gözlem, duyduğu bir haber, anlatı veya okuduğu bir yazı olabilir. Buna rağmen zihin dünyasında bu konuların ön hazırlığı yoksa yeni bir oyun yazamaz (Nesin, *Sanat Yazıları* 168).² 8 Nisan 1968 tarihli günlüğünde hem yazma yöntemine hem de hayatının ve kişiliğinin eserleriyle ilişkisine dair şu itiraflarda bulunur: “...gerek bilinçaltında, gerek bilinçli olarak kendimi yazıya hazırlıyorum. Çevremden ve kendimden konuyu topluyorum. Bu süre içinde olaylara, çevreme bu yazı konusunun açısından bakıyorum. Kaytarma gibi gelen bu isteksizlik döneminde hazırlığım -pek de farkında olmadan- tamamlanınca yazıyı yazmaya başlıyorum” (*Mum*

¹ Aziz Nesin'in ayrıntılı biyografisi için bkz. (Nesin, *Böyle Gelmiş Böyle Gitmez*; Nesin, *Gömiyi Arayan Adam...*).

² Yazma metoduna dair benzer açıklamalar 28 Mayıs 1963 tarihli günlüğünde de yer alır, bkz. (*Mum Hala* 90-91).

Hala 160). Yazılarında masallardan ne dereceye kadar yararlandığını anlatırken *Biraz Gelir misiniz?* oyununun nüvesini bir masalın oluşturduğunu belirtir. Alpay Kabacalı'nın aktardığı üzere, "Kendimin bir parçası, yani psikolojik varlığımın bir parçası idi" dediği masal yazarın içinde zaten hep yaşamaktadır. Oyunda aktarmak istediğinin düşüncelerine uygun geldiğini fark edince de yazmaya başlamıştır (46).

Aziz Nesin; oyunlarında kahramanlarının özlerini, gölge yanlarını ve kompleks yapıdaki ruhsal gerçekliğini göstermeyi amaçlamıştır. Her bir insanın kişiliğinin çok sesli olduğunu düşünen yazar, sahneye çıkarmak istediği kişilik örüntülerinden seçme yapar. Bu çalışmada incelenen oyun kişilerinden Mateh'in, Met'in ve Rovni'nin kurgulanan psikolojilerindeki çok yönlülük için şu açıklamaları yapar "...o kişilerin pekçok kendilerinden, göstermeyi istediğim bitek 'kendi'yi alıp ortaya koyuyorum" (Nesin, *Sanat Yazıları* 164). 17 Mart 1971 tarihli günlüğünde yazar olmanın "özel deneyimden" geçtiğine inandığını belirten yazar, dışında kalanlara bakıp onları tanımlamaya çalışırken ölçü birimi yalnızca kendisidir. Başkalarına yazar gözlükleriyle bakan insanlar, yalnızca kendinden tanıdığı özellikleri görebilir. Bu nedenle sanatın yaratım merkezinde ister bilinçli ister bilinçsizce olsun "ben" bulunur. Eserlerin hem yazarın hayat öyküsü hem de psikolojisiyle birlikte eleştirel okunduğunda da kendindeki katmanları daha fazla ortaya koyabileceğini duyuran şu ifadelerle yargısını anlatmaya devam eder: "Burada ben, bilinmeyen 'ben' değil, psikolojik bir ölçüt olan, bir denek olan bendir. Çünkü insanın en çok bildiği, tanıdığı -aynı zamanda en az bilip tanıdığı- kendisi, 'ben'dir." Bununla beraber ve önemli olarak; Aziz Nesin kendisini yazarak başkalarının sırlarını, tersini yaparak da kendi gizlerini anlattığını itiraf eder (Nesin'den akt. Kabacalı 30).

Sanatçı, şiirlerinde doğrudan yansıttığı hayatını kurmaca eserlerinde dolaylı yoldan gösterir. Bazı oyunlarına bu bağlamda daha geniş vurgu yapar ve *Biraz Gelir misiniz?* de, *Bişey Yap Met*'te, *Toros Canavarı*'nda, *Çiçü*'da, *Tut Elimden Rovni*'de, *Bir Küçümencik Kişi*³de, hep kendini anlattığını söyler (Nesin, *Mum Hala* 190). Sanatçıların durmadan kendi ben'inden bahsetmelerini dar bir çerçeveye sığışmakla eleştirenlere karşın Aziz Nesin kendisini anlatırken dahi diğer insanlardan da bahsedebildiği kanaatindedir (Nesin ve Nesin 224). Yazar, 12 Ağustos 1974 tarihli günlüğünde, onun yalnız olduğunu zanneden insanların yanıldığını, kendinden çıkan kurmaca kişilerle birlikte kalabalık yaşadığını belirtirken örnek olarak yukarıda adı geçen oyun kişilerini de anar (*Mum Hala* 322). Aziz Nesin için kurgulayıp yazdığı oyun kişilerinin canlılığı, özel yaşamındaki çeşitli dönemeçlerde onlarla kendini özdeş görme-şiyle devam eder.

³ Yazar, bu oyununu yazmaya 1960'ta başlamıştır. 17 Ocak 1975'te Ali Nesin'e yazdığı mektubunda o yıl içinde bu oyunu tamamlamak istediğini söylemişse de oyun yayımlanmamıştır (Nesin ve Nesin 169).

Yazarın oyunlarının kaynağı olarak yaşamı işaret etmesi, yüksek duyarlılıkla gözlemediği hayattan biriktirdiklerini dönüştürdüğü bazı oyunlarının bilhassa kendisinden doğduğunu belirtmesi bu eserlerin biyografik eleştiri yöntemiyle incelenmesinin kapısını aralar. Edebiyat kuramları arasında “sanatçıya dönük eleştiri” olarak da anılan, biyografik eleştiri yöntemi, sanatçının hayatı ve kişiliği ile eserleri arasında güçlü bir ilişki olduğu ilkesinden hareket eder. Biyografik okuma yönteminde sanatçının yaşamına dair birtakım içgörüler elde etmek amaçlanırken eseri ve hayatı arasındaki benzerlikler ilkesinden hareket ederek daha pragmatik bir yaklaşım sergilenir. Bu eleştirel okumada, eserin daha iyi anlaşılmasını sağlamak adına sanatçının hayatı incelenir ve benzer şekilde sanatçının kişiliğinin okurlar için gölgede kalmış yönlerini gösterebilmek için de eserler “bir belge gibi” kullanılır. Odağı, eserden çok sanatçının yaşamına ve kişiliğine yönelten, romantik edebiyat döneminde başlayan bu yöntemi ortaya koyan ilk kişi Fransız eleştirmen Charles-Augustin Sainte-Beuve (1804-1869) olmuştur. Berna Moran, sanatçıya dönük eleştirinin birtakım sakıncalarından söz ederken öncelikle yöntemin bir kural değeri taşımadığının, eserin sanat açısından değerine dair öğretici olmadığına altını çizer (132-134). Yazarın hayatı ile ortaya çıkan sanat eseri arasında dikkate değer benzerlikler bulunsa dahi eserlere yalnızca şahsî hayatın sıradan bir kopyası gözüyle bakmak yanlıştır. Biyografik unsurlar, eserin daha iyi anlaşılmasına katkı sunabilir, buna rağmen biyografik değerlendirmelere “özel olarak eleştirel bir önem atfetmenin sakıncalı” yönü vurgulanır (Wellek ve Waren 89-90). Bu nedenle eserlerde yer alan kişilerin doğrudan yazarın karakterine ayna tuttuğu iddiasından kaçınmak gerekir. Mümkün olduğu kadar güvenilir kaynaklar aracılığıyla eser ile hayat arasındaki ilişkinin yorumlanması beklenir (Engin 96). Metnin yalnızca yazarın yaşam deneyimlerine indirgenerek anlaşılacağı varsayımından uzak durulmalıdır. Biyografik eleştiri ile yazar için önemli olan olayların, ilişkilerin anlatıyı ve karakterlerin çatışmasını ne ölçüde etkilediğini ortaya çıkarmak amaçlanmalıdır.

Sanatçının kişilik örüntülerini, hayat deneyimlerini eserde bulmanın bir değer ölçütü olarak kullanılması sorgulandığında içtenlik sorunu ortaya çıkar. Wellek ve Waren bu bağlamda şu uyarıları yapar: “Şiirin değerini ispatlayan bir delil gibi sık sık öne sürülen ‘içtenlik’ ölçütüyle şiirin; şairin biyografisini doğru şekilde yansıtmaması, dışa ait delillerle belirlenen yaşantılarına veya duygularına uygun olması açılarından değerlendirilip yargılanması kastediliyorsa, bu tamamen yanlıştır. ‘İçtenlik’ başka şey, sanat bakımından değerli olmak başka şeydir” (90). Aziz Nesin ise edebiyat eserine en başta değer kazandıran ilk ölçütü, içtenlik olarak görür. İçtenliğin var olabilmesinin koşulu ona göre her yazarın yalnızca kendisi için yazmasına bağlıdır. Her sanatçının kendisini ortaya koyma ve açıklama isteği taşıdığını düşünen Nesin, bu noktada “büyük ve has yazarlar” diye ayrı bir parantez açar. Bu kategorideki isimlerin yalnızca kendisi için ve kendilerini yazdıkları görüşündedir. Yazarların bu ilk ve temel arzusunu gerçek kılmak için eserinde birtakım gerekçelere ihtiyacı vardır ve

bunların her biri kendini ifade etmek adına başvurduğu bahanelerdir. Böylelikle bir esere değer katan içtenliğin var olması da sadece yazarın kendisine dönük bir arzuyla yazmasına bağlıdır. İçtenlik ilkesiyle anlatmak istediği yazarın yalnızca kendi hayat hikâyesini anlatması değildir (Nesin, *Mum Hala* 225).

Aziz Nesin'in oyunları üzerine daha önce yapılan akademik çalışmalarda esere dönük incelemeler ön planda tutulmuştur.⁴ Onun günlüklerine ve mektuplarına yansıttığı hayatı, fikir dünyası ile oyunları arasındaki benzerlikleri göstereceğimiz bu çalışma, sanatçının psikobiyografisine dair birtakım iddialar ortaya koymaktan uzaktır. Bir oyun kahramanını şekillendirirken dahi onu var eden pek çok kişilik örüntüsünden yalnızca birkaçını seçen yazarın bu eserleri “doğrudan” özel yaşam deneyimlerinden doğurduğunu söylemek eksik bir yaklaşım olacaktır. Çalışmanın bu bölümünden sonra eserlerde dile getirilen konuların, çatışmaların, öne sürülen değer yargılarının yazarın günlüklerine ve mektuplarına yansıyan şahsî hayatıyla benzerlikleri gösterilecektir. Özel yaşam deneyimlerinin yanı sıra yazarlık serüveninin de takip edilmesini sağlayan hayli hacimli olan günlükleri, farklı kişilere yazdığı mektuplarla birlikte okunduğu söz konusu benzerliklerin görünürlüğü artar. İlk kez 1996'da yayımlanan *Mum Hala* adını verdiği günlükleri, arada kesintiler olmakla birlikte 1951-1992 yılları arasında yazdıklarını içerir. *Mum Hala*'nın genel çerçevesini oluşturan konular arasında ölüme dair fikirleri, çalışkanlığı, yalnızlığı yaşama şekli, özel ilişkileri, rüyaları, çeşitli oyun ve öykü tasarımları, şiirleri, yazar kimliği, Nesin Vakfı'nın kuruluş süreci ve ilk faaliyetleri yer alır. Sanatçının öz yaşam öyküsünü içeren eserlerden ve aile üyelerinin anı kitaplarından da kısmen yararlanılmıştır.

1. Varoluş Göstergesi Olarak Çalışkanlık, Adanmışlık ve Ölüme Direnmek İçin Üretmek

Aziz Nesin, günlüklerinde ve mektuplarında benliğinin (*the self*) en belirgin göstergelerinden biri olarak çalışkanlığından söz eder. Para kazanma mecburiyeti, gerçekleştirmek istediği projeler, tamamlamak istediği onlarca yazı tasarısı onu durmadan çalışmaya itmiştir. Okul hayatı boyunca yoksul bir ailenin çocuğu olmanın doğurduğu eksiklikleri kapatabilmek adına çok çalışması gerektiğini düşünerek ilerlemiştir. Kimi zaman uğradığı haksızlıkları aşmak, mutsuzluğunun bilincine saplanmamak, yalnızlığından kurtulmak, ona kötülük yapanlardan intikam almak adına çok çalışmayı seçmiştir. Yaptığı her işte kendini ölüme hazırlar gibi yaşadığını defalarca söyleyen sanatçı için çalışmak, “zamana kafa tutmanın” en bilindik yoludur. Çocukluğundan itibaren onu çalışkan olmaya iten pek çok neden bulunmakla beraber -bunların hangisinin daha belirleyici olduğunu bilemese de- ilerleyen zamanla “çatılcasına”

⁴ Aziz Nesin'in oyunları üzerine yapılan bazı akademik çalışmalar için, bkz. (Göktaş; Kınay; Kiriş Yatağan ve Şekerci; Kocaman; Samat; Yavuz).

çalıştığını söyler. Çok genç yaşından itibaren ölüm duygusunu düşünerek yaşar. Ona göre; ölüm korkusunu yenmenin, hayata anlam katmanın yolu çalışkanlıktan ve kalıcı iz bırakacak işler üretmekten geçer. “Tebelleş duygum” dediği ölüm fikrini düşünüp durmak onu karamsarlığa itmemiş aksine hayatı daha anlamlı, doğru, iyi ve disiplinli yaşamasına olanak sağlamıştır (Kabacalı 55). Ölümünden birkaç ay önce, 28 Şubat 1995’te oğluna yazdığı mektubunda, “Hiç ölmeyecekmiş gibi çalış ve yarın ölecekmiş gibi ibadet et” hadisine uyararak yaşadığını belirtir (Nesin ve Nesin, 1055). Ona göre iyi bir insan olmanın başlıca koşullarından biri ölümü hep hatırlayarak yaşamaktır. Oyunlarında da bu felsefesini işler.

Biraz Gelir misiniz’de çalışkanlığın, işe adanmış bir hayatın övgüsü vardır. Oyunun açılış konuşmasında supi adında üzerinde halkaları olup kavala benzeyen, boyalı, kurgusal bir çalgının ustası Mateh çırağına, insanların mutlaka bir işe sahip olması gerektiğini telkin eder. Bu iş ıslık çalmak, parmak oynatmak dahi olsa duyanların şaşıracağı kadar iyi, hatta kendisinden önceki tüm insanların yaptığından daha başarılı ve güzel bir biçimde meydana getirilmelidir (Nesin, *Bütün Oyunları I* 13).⁵ *Tut Elimden Rovni*’de Melâ, eşinin işinden ve başarılarından başka bir şey düşünmemesinden şikâyet edince cambaz olan Rovni kendini şu sözlerle savunur: “İşimin dışında, işimden ayrı ben yokum ki... İnsanlar da benimle işimden ötürü biraz ilgileniyorlar, bana onun için değer veriyorlar. Sen bile öylesin...” (Nesin, *Bütün Oyunları I*, 258) Aziz Nesin, günlüklerinde sıkça sözünü ettiğini benliğinin bu işe adanmış yönünü bu oyun kişisinde de ortaya koymakla beraber Rovni’nin kişiliğinde kendini savunmadığının altını çizer. Rovni’nin benlik tanımlamaları şöyledir: “Ünlü cambaz... Çekirge adam Rovni. Olağanüstü akrobat... Bütün bunları soyup atarsan benden geriye ne kalır? Hiç. Ben de kalmam. O zaman yeryüzünden onbinlerce Rovni’den herhangibir Rovni olurum.” (Nesin, *Bütün Oyunları I*, 258). Bu adanmışlıkla kendini var etmesine karşın Melâ ününden, yeteneğinden ve işinden bağımsız olarak sevdiği, yalnızca onun olan bir Rovni’yi istemektedir. Eşini sevmesinin nedeni ünlü bir cambaz olması değildir. Onu tüm varlığıyla yanında hissedebilecekse Rovni’nin bir memur, esnaf ya da işçi olmasını cambazlığa yeğleyecektir. Rovni ise bunu kendi kişiliğine hakaret kabul eder. Aziz Nesin yurt dışı gezisini uzattığı için eşi Meral Çelen’in kendini yalnız hissetmesine dair sitemleri oyunun bu bölümüyle benzerlik gösterir. 15 Eylül 1965 tarihli mektubunda, onun yazarlıktaki başarısıyla iftihar etse de asıl beklentisinin farklı olduğunu söyler. Yazar eşi olmanın ona asıl istediklerini vermediğini vurgulayarak “Sen benim sevdiğim adamsın, bu arada yazar olduğunu da unutmuyorum ama, yalnız kalamıyorum.” der (Nesin ve Çelen, 189).

⁵ Sanatçı, çocukluğunda tanıdığı İsmail Efendi isimli vapur iskelesi yapımı ustasının bu oyununun açılış konuşmasına ilham olduğunu anlatır. Şâhit olduklarından otuz yıl sonra yazdığı oyunda Mateh Usta’nın söyledikleri, İsmail Efendi’nin ona verdiği derstir (Nesin, *Böyle Gelmiş Böyle Götmez* 381).

Mateh, ölümünden sonra iyi bir baba ve eş olarak değil, yalnızca usta kimliğiyle anılacağını düşünmektedir. Yazar da yetmiş iki yaşındayken günlüğünde Aziz Nesin adının kazandığı toplumsal kimliğin bireysel kişiliğini çoktan aştığını ifade etmiştir (*Mum Hala* 572). Çalışmadan, üretmeden geçirilen birkaç saate dahi tahammül gösteremeyen, işten soyutlanmış bir benlik iddiasını kabul etmeyen Aziz Nesin'in Almanya'da yaşayan arkadaşı Saliha Scheinhardt'a yazdığı 17 Mart 1983 tarihli mektubunda insanın fiziksel varlığı, psikolojisi ve ona özgü nitelikleriyle bir bütün olduğunu belirtmesi Rovni'nin varlık iddiasındaki niteliklerin vurgusunu anımsatır (Nesin ve Scheinhardt, 79-80). *Bir Kadın İçin Düet* oyunun başkişisi Vassen'in öldükten sonra da her gece eve gelişinden tam anlamıyla memnuniyet duyamayan eşi, bunun nedenini kendisi için değil ömrünü adadığı Tolfa'ları için geldiğiyle ilişkilendirerek açıklar. O da diğer oyunlardaki kadın kişiler gibi düşünür. Tolfa ustası Vassen'in değil yalnızca Vassen'in karısı olmayı ister (Nesin, *Bütün Oyunları I* 391).

Mateh'in durmaksızın az uykuyla çalışmasını, yeni hedefler koymasını ailesi pek anlayamaz. Eşi Zani, uyumayıp onun supilerle uğraşmaktan uyumadığını fark edince çalışma seslerini duymaktan usandığını söyler (Nesin, *Bütün Oyunları I* 15-16). Aziz Nesin, 28 Mayıs 1963 tarihli günlüğünde beğendiği bir hikâyeye ya da oyun yazdığında kendisini tükenmiş hissetmesine rağmen içindeki coşkuyu hemen yakınlarıyla paylaşmak istediğini yazar. Buna karşın çoğunlukla yakınlarının bıkkın yüz ifadeleri, iğneleyici sözleriyle karşılaşp kendi kabuğuna çekilir (*Mum Hala* 90). Mateh de supilerde hedeflediği sesi çıkarmaya çok yaklaştığı bir gece eşinin kendisi gibi umutlu olmadığını görür, oysa çıkan ilk sesi eşine dinletmek istemektedir (Nesin, *Bütün Oyunları I*, 72). Zani, Mateh'in tutkusunu tam anlamıyla paylaşamamasına karşın onun yorgunluğunu ve uykusuzluğunu dert edinir, ailesinin mutluluğunu ister. Meral Çelen, 21 Ağustos 1963 tarihli mektubunda, yaşadıkları anlaşmazlıkları dile dökerken bu oyuna gönderme yapar ve eşinin Zani gibi bir kadına gereksinim duyduğunu öne sürer: "...Fakat sen şunu bilmiyorsun ki, sen ZANİ'yi seve-mezdin. ...Ben ZANİ olamayacağım, daha doğrusu olamadığımı anlatamadım sana." (Nesin ve Çelen 53).

Mateh üretmek için daha fazla yaşamaktan başka bir çare düşünemez ve zihninde durmaksızın dönüp duran ölüm fikrini beyninden çıkmayan bir kıymığa benzetir. Yazar, Meral Çelen'e yazdığı 23 Temmuz 1959 tarihli mektubunda da aynı ifadeye yer vererek aklından çıkaramadığı ölüm fikrini vurgulamıştır: "Ölüm duygusu beynime saplanmış bir kıymık gibi bütün varlığımı acıtırorsa, bu, ölümü karamsarlık içinde düşündüğümünden değil. Ölüm ki, bütün gerçeklerin en gerçeğidir." (Nesin ve Çelen 23). Mateh'in ölümün çağrısını her işitişinde işine daha büyük bir şevkle sarılışı, yazarın günlüklerinde çok kere dile getirilir. Bu oyunu yazmadan önce, 11 Kasım 1951 tarihine ait günlüğünde, İstanbul Cezaevi'ndeyken bir kalp krizi geçirdiğini ve on dakika boyunca yarı bilincini kaybettiğini yazar. O an ölebileceğine inanmıştır. Ölüm

üzerine daha fazla düşünmeye başlar ve bu süreçteki tüm niyetinin ölüme dair bir oyun yazmak olduğunu söyler (Nesin, *Mum Hala* 51). Sonraki yıllara ait günlüklerinde de başına gelen türlü rahatsızlıkları ölümün kendisine seslenişi gibi yorumlar. 27 Eylül 1981 tarihli günlüğünde, altmış altı yaşındayken arka arkaya ortaya çıkan hastalıkları nedeniyle ölümün sinyallerini artırdığını düşündüğünü yazar. Genç olduğu yıllarda kendisini daha az hatırlatan ölüm, artık sıklıkla gerçekliğini duyurmaya başlamıştır (*Mum Hala* 421). Mateh, kendi ölüm zamanının farkına varmak için ölçüt olarak hedeflerine ulaşmayı belirler. Kendisinden önceki ustalar, supilere en fazla on dört delik açmıştır. O, on beşinci deliği açıp çıkan sesi duymadan ölmekten çok korkar. Üç yıl çalıştıktan sonra deliği açıp en büyük arzusu sandığı sesi duyduktan sonra ise asıl istediğinin bu olmadığını anlar. Bundan sonra o güne dek yapılmamış, iki ağızlı supi yapmayı hedefler, onu yapabildiğinde de yetinmez, bu kez çalgısına perde yapmayı varmak istediği son nokta olarak belirler (Nesin, *Bütün Oyunları I* 22). *Tut Elimden Rovni'* de ise Melâ'nın kendisini başarıya doymamakla eleştirmesi üzerine Rovni, durmanın ve aynı çizgiyi devam ettirmenin ölümden daha beter olduğunu söyler (*Bütün Oyunları I* 259). Mateh'in ve Rovni'nin durmadan kendilerini aşmak istemelerindeki benzerlik Aziz Nesin'in günlüklerinde anlattığı şahsî benliğinde de görülür. Hoşuna giden bir yazı yazdıktan hemen sonra, bir daha bu denli beğeneceği bir yazı yazamayacağı korkusuna kapılır. Bu korku, özellikle yazdığı oyunlarda daha fazla büyür. Sanatında, işinde kendisiyle yarış hâlinde olduğunu 28 Mayıs 1963 tarihli günlük ifadesinde şu sözlerle açıklar: "...bendeki bu korkunun, bir öncekinden daha iyi eser yazmak isteğimden ve ihtirasımdan ileri geldiğini sanıyorum. Bütün hayatımda kendi kendime yarış halindeyim; bu yarış bana hem güç kazandırıyor, hem yoruyor... İnsanın kendi kendisiyle boğuşması zor oluyor..." (*Mum Hala* 90-91). Mateh'in karşısında ustası varmış ve ondan cevaplar alıyormuş gibi konuşturulduğu bölümdeki bu monolog da yazarın günlüklerinde kendisiyle yaptığı benzer hesaplaşmaları anımsatır: "İnsanın kendisiyle yarışı, dünyanın en zor, en çetin yarışı... ..Bitmeyen yarış kendimle..." (*Bütün Oyunları I* 41). Aziz Nesin, bunun yaratma kaygısı duyan insanların hissettiği türden bir korku olduğunun altını çizerek 3 Ekim 1977 tarihli mektubunda oğlu Ali Nesin'e açıklamalar yapar:

Bak ben bunca yıllık gülmece yazarıyım ve sanırım yaşayan gülmece yazarlarının da önde gelenlerindenim, ama bugün yeni bir gülmece yazarken, başaramayacağım diye korkarım. Sanki kalemi elime ilk alıyormuşum gibi gelir. Bu her kez böyle olur. Şimdi işte Vatan için gülmece öyküleri yazmaya başladım, nasıl korktuğumu anlatamam. Ya yapamazsam, ya beğenilmezse, ya bu adamda iş kalmadı derlerse, ya etkili olmazsa diye müthiş kaygılanıyorum. Ama yine sanıyorum ki, başarıım da bu korkumdan ileri geliyor (Nesin ve Nesin 343).

Çok çalışmanın sıkıntılarını erken yaşta görmeye başlayan Mateh'in yazarla ortak bir başka sıkıntısı daha göze çarpar. On dört-on beş yaşındayken

de hiç durmadan çalışan Mateh, bir gün sağ elinin işlemediğini fark eder. Yemek yemesine, dokunmasına izin veren sağ eli supi üzerinde çalışmaya gelince ona yanıt vermez. Bunun üzerine keseri alıp sağ elini koparmaya kalkışınca Sama Usta ona engel olur (*Bütün Oyunları I* 66). Bu piyesin yayımlanmasından birkaç sene önce cezaevine gönderilen Aziz Nesin, o dönemki günlüklerine sağ elinin ona “ihamet etmeye başladığını” ve parmaklarını kontrol edemediğini yazar. Hatıralarını yazmasına engel olan elindeki bu sızı yüzünden eskiden çok güzel olan kaligrafisi bozulmuştur (Nesin, *Mum Hala* 5).

Aziz Nesin’e göre yaşamda üç farklı boyut vardır. Birinci boyut; insanın yemek, içmek, nefes almak gibi sadece fiziksel varlığının ihtiyaçlarını gidererek yaşamın uzunluğunu sürdürmektir. İkinci boyut; sevmek, okşamak ve üreyerek türünü genişletmektir. Üçüncü boyutta yaşamak ise diğer canlılardan farklı olarak yalnızca insanda bulunan, beden ölümünden sonra adının yaşaması için işler yapmak, yapıt vermek ve böylelikle adının ölümsüzleşmesi için uğraşmaktır (*Sanat Yazıları* 202- 203). İnsanlığa hizmette bulunarak bu üçüncü boyutta, ölümden sonra da yaşamının mümkün olduğuna inanır. Mateh’in eşi, hayatını supilerine ve çalışmaya adanmasından dolayı onun aslında yaşayamadığını düşünür. Mateh ise öldükten sonra da sesinin yaşayacağını düşünerek kendini mutlu hisseder: “Ne güzel değil mi Zanicim? Ben yokum, sesim var. Ölmüşüm, ama sesim yaşıyor” (Nesin, *Bütün Oyunları I* 16). Onun emeğini anlamayan, yalnızca daha fazla maddî güç elde ederek varlığını sürdüren Effer ve onun gibilere acır. Onları çocukları, torunları bile tanımayacakken kendisinin supilerin sesi çıktığı sürece var olacağına, bir çeşit ölümsüzlüğe ulaşacağına inanır (*Bütün Oyunları I* 78). Aziz Nesin, her biri açıkça söylemese de çoğu sanatçının öldükten sonra eserleriyle yaşayamaya devam edeceğine inandığını düşünür. Onun nazarında; büyük sanatçılar korkulan ölümü yenmek, yaşamı derinleştirip anlam kazandırmak ve üzüne devam etmesi için üretir (*Bütün Oyunları I* 138-139). Yazar, 11 Ekim 1951 tarihli günlüğünde tüm bedeninin çürüyüp gideceğini kabullenirken ondan çıkan kelimelerin, bilgilerin yok olacağına inanmadığını söyler (*Bütün Oyunları I* 50). Aynı fikir dünyasını Mateh’te şu ifadelerle aksettirir: “Ellibeş yıldır biriktirdiğim kelimeler...Gözlerimde topladığım renkler, ya supimin sesleri... Bunlar nasıl ölecek? Korkunç olan işte bu” (*Bütün Oyunları I* 45). Aziz Nesin, ölümden korkmadığını söyleyen insanlara inanmaz. Onun için önemli olan yaşarken ölüme karşı hissedilen korkudur. Ölümden korktuğunu uzun uzadıya dile getirdiği günlüklerinde bu duygunun kökünde, tasarladığı yazılarını yazamama endişesi olduğunu gösterir. Uzun bir müddet ölümün kendisine de geleceğine inanmadan yaşamıştır. Yedi yaşındayken kız kardeşini, on bir yaşındayken annesini kaybetmesi dahi onu bu mutlak gerçekliğe tam anlamıyla yaklaştırmaz. Yakın arkadaşlarının ölümü, bu gerçeğe inanmasında daha etkili olur. *Bişey Yap Met* oyununda bu görüşlerini işler. Met, Keer’e kendini açıklarken yakınlarının ölümüne ağlamasına rağmen kendi ölümüne inanmadığını söyler (*Bütün Oyunları I* 166). Aziz Nesin farklı yıllara ait günlüklerinde, ölümünün yaklaştığını hisseden insanların çalışma alanlarını düzenlediğini birden çok

kez dile getirir. Kendisi de çok uzun yıllar aynı tutumu sergilemiştir. Masasını düzenli bırakmaya çalışarak ölümünden sonra karışıklık yaşanmasının önüne geçmeye çalışır (Nesin, *Mum Hala* 143, 382). *Tut Elimden Rovni*'de Rovni başka bir cambazdan bahsederken onun ölmeden önceki gün, o zamana kadarki alışkanlığının tersine çalışma odasını, masasını temizleyip derli toplu bıraktığını hatırlar ve Melâ da bu davranışı ölüme hazırlık olarak niteler (Nesin, *Bütün Oyunları I* 298).

Bişey Yap Met'te evin yardımcısı Kinata gibi yeni bir şey yapmayan, üçüncü boyuta çıkmak için kendini zorlamayan, üretmeyen insanlara daha fazla yaşama hakkı tanınmaz. Oyun kişilerinden Doktor, insanları üçüncü boyutta yaşamaları için bilinçlendirmek adına konuşturulurken tıpkı *Biraz Gelir misiniz*'de olduğu gibi bu oyunda da çalışkanlıkla, kendisinden önce gelenlerden farklı, yeni şeyler bularak ölümsüzlüğe kavuşabileceği konu edilir.⁶ Matteh; zamanını yalnızca supilerine harcamak isterken tıraş olmak, yemek yemek, uyumak, nefes almak, konuşmak, yıkanmak gibi yazarın sözünü ettiği birinci boyutta yaşam gerekliliklerini vakit kaybı olarak niteler (*Bütün Oyunları I* 41). Sanatçının günlüklerinde başından sonuna değin konu ettiği üzere, yaşamının tadına ancak ölümü düşünerek varılacağı savı, Doktor'un konuşmalarında işlenir. Üçüncü boyutun farkında olan yalnızca Met'in dedesi Şöö'dür ve bunun için pembe bir kutu yapmıştır. Bu kutunun içine karanlıkları dolduracak, dışarıdaki insan kalabalığını aydınlıkla tanıştıracaktır. Tasarısını Doktor'un kabul etmeme ihtimalini düşününce de kendisini ölümden kurtaracak birini bulduğunda onun ayaklarına yapışıp yalvarabileceğini söyler. Met, dedesindeki bu yaşama ihtirasını anlayamaz. Şöö'nün bu mücadelesini, 13 Mart 1970 tarihli günlüğünde şu ifadelerle destekler: "...Sonu saçmaya varır, herşey saçma. Ama ben, başka bir yolu olduğu için, mutluyum ya... Mutlu oluyor insan, ölümsüzlüğe erme savaşı yaparken" (*Mum Hala*, 223).

Babası Met'e; atalarına, isimlerini dahi bilmediği insanlara borcunu ödemek için yaşaması gerektiğini söyler. Bunun üzerine Met bağırmaya başlar, ölümden daha fazla konuşmak istemez ancak sonrasında borcunu ödemek uğruna yaşaması gerektiğine ve bu işe sıfırı bulandan başlamaya karar verir. (*Bütün Oyunları I* 147). Met'in ilk vurguyu sıfırı bulan kişiye yapması yazarın günlükleriyle kesişir. Nesin, birden çok kez sıfıra ve noktaya duyduğu tapınmaya benzeyen aşkı dile getirmiştir. En büyük mucize olarak değerlendirdiği sıfır ve noktanın icadına şaşkınlığı hiç tükenmez. Yazar, borçluluk duygusunu ve bunun tezahürlerini farklı bağlamlarda da yansıtır. Rovni kendisine hayran olan, genç bir cambazın yıllar sonra ona düşmanlık hissetmesinden söz eder. Bunun nedeni ise bir zamanlar onu fazlasıyla yüceltmiş olmanın altında ezilmesidir (*Bütün Oyunları I* 263). Aziz Nesin 30 Kasım 1966 tarihli günlüğünde

⁶ Aziz Nesin'in eski eşi Meral Çelen, yazarın bu oyunda aslında kendisini anlattığına dair şu ifadelerle başvurur: "Aziz, öldükten sonra da o kadar yaşamak istiyordu ki, kitaplarının dışında da vakıf binası duvarlarında soyadı yazacaktı. *Bir Şey Yap Met!* oyunu, bana kalırsa Aziz'in ölümsüzlük isteğinin ortaya konmasıdır..." (684).

yazdığı üzere yazarların eskiden etkilendiği, hayran olduğu yazarları daha sonraları kıymetsizleştirerek “minnet borcundan” kurtulmaya çalıştıklarını düşünür. Karşılaştığı okurlarının ondan yeni kitap yazmasını beklediğini duyduğunda, kendisine daha çok çalışması gerektiğini hatırlatır. 1972’de eğitim olanaklarından yoksun kalan çocuklara sahip çıkıp onları hayata hazırlamak amacıyla kurduğu, hâlâ faaliyetini sürdüren Nesin Vakfını inşa etme sebepleri arasında da ülkesine karşı kendini borçlu hissetmesi yer alır.

Bir İnsan Baş Üstüne Üç Sesli Üzüncü’te de fikir dünyasının bu bağlamdaki benzerliği görülür. Arama ve bulunduğu yerde öldürülme emri çıkan Tarez’le karşılaşmasına rağmen onu öldürmemeyi seçen polis, Tarez’in kendisini neden öldürmediğini merak eder. Tarez, “Hâlâ içimde, içimin gizli, çok gizli biyerinde, kurtulacağım diye belli belirsiz bir umut var. Gerçekten öleceğime kendimi bitürlü inandıramıyorum. Dahası, başımı gövdemden koparsalar bile sanki yine de yaşayacakmışım gibi geliyor” diye yanıtlar (*Bütün Oyunları I* 338). Polis, Tarez’i haklı bulur ve aslında hiç kimsenin öleceğine gerçekte inanmadığını söyler. Polisin tüm ısrarına rağmen Tarez saklandığı ağacın arkasından kaçıp gitmez, âdeta birilerinin onu yakalaması için bekler ve sonunda tabancısıyla kendisini vurur. Aziz Nesin’in 18/19 Mart 1963 tarihli günlüğünde; kaçak olduğu günlerde insanların arasına karıştığını, vapurda dolaştığını, kaçması gereken tehlikenin üstüne gittiğini anlatır. Oyunuyla benzer tonda buluşan bu anekdotunda vurguladığı üzere yaptığının bilinçdışı sebebi, insanın görünür olmadan yaşamasının imkânsızlığıdır (*Mum Hala* 87).

Bir Kadın İçin Diyet’te hayatını kaybeden Vassen, eşine ve yabancı ülkeden gelen arkadaşına seslenerek gördüğü eski bir rüyayı anlatmaya başlar. Rüyasında çok önceleri ölmüş olan annesine benzettiği bir kadını görmüştür. Kadın, Vassen’e korkmaması gerektiğini ölümün çok kolay gerçekleştiğini söyler. Öldükten sonra hiçbir şey hatırlamayacağını, dinleneceğini aktarırken onu cesaretlendirir.⁷(*Bütün Oyunları I* 390). Vassen’in rüyadaki kadının telkinine rağmen öldüğünde dinlendiğini anlayamayacağını söylemesi, yazarın Meral Çelen’e yazdığı 13 Temmuz 1965 tarihli mektubunda yazdıklarıyla kesişir: “Bana dünyada dinlenmek yok! Ölünce dinleneceğim, ama ne yazık ki dinlendiğimi bilemeyeceğim” (Nesin ve Çelen, 149). Bununla beraber, oyun-daki gibi yazarın da annesi çok genç, yirmi altı yaşındayken ölmüştür. Vassen’in ölümü saplantılı bir biçimde düşündüğünü vurgulamak adına eşi, “Hep ölüm edebiyatı yapıyordu, hoşuna giderdi ölüm edebiyatı yapmak...” demiştir

⁷ Aziz Nesin, elli yaşına yaklaşırken rüyalarında annesine benzettiği kadınlar görmeye başlar. Bu rüyaların birinde annesi var saydığı kadın ona ölümden korkmaması gerektiğini söyler. Rüyasından kalan bu cümlelerin oyun ile benzerliği, yazarın rüyalarını dahi yazarlığında kullandığını gösterir: “Bir kadın, belki annem bilemiyorum. Birisi bana, - Korkma, diyor, şöyle kendini bırakıver, ellerini de yana aç, yavaş yavaş ayakların yerden kesilir, ölüverirsin... Korkulacak bişey yok ölümden... Kendini boş bırak, sıkma, korkma da... Uçuvereceksin... Ayakların kesilecek yerden... Haydi bak, benim gibi... Biraz cesaret göster, sonra bişey anımsamayacaksın, hiçbir şey bilmeyeceksin” (Nesin, *Gömüyü Arayan Adam...* 20-21).

(*Bütün Oyunları I* 390). Kullanılan bu deyişin özdeşine yazarın Meral Çelen'le mektuplaşmalarında rastlanır. Çelen, yazarın 1965 yılında çıktığı ve birden çok ülkeyi gördüğü seyahatini ölüm korkusuyla gereğinden fazla uzattığı kanaatinde. "...Sen fazla ölüm edebiyatı yapıyorsun da bunu onun için yazıyorum" der (Nesin ve Çelen 141-181).

Bişey Yap Met'te; o zamana kadar sağır ve kör olduğu bilinen Şöö, çaresizce Met'ten ve onun nişanlısı Keer'den yardım ister. Artık duyduğunu, gördüğünü belli edince dışarıda kalan insanlara elini uzatamadığı için onların bağırışlarını duymamak adına sağır, ağlayanlarını duymamak için kör olduğunu söyler (*Mum Hala* 154). Şöö'nün bu tavrı, Aziz Nesin'in yaşamından aksettirilmiş benzer. Sanatçı; sokakta yardıma ihtiyacı olan, herhangi bir dilenciye, ağlayan bir çocuğa ya da yaralı bir insana yardım edecek imkânı olmadığında onlardan kaçır. Onların zavallı görüntüsünü görmemek için çoğu zaman gözlerini kapatır, elinde olmadan kötü manzaralara maruz kaldığında da görüntünün gözünün önünden kaybolması için başını silkeler. 7 Mart 1969 tarihli günlüğünde, "Gerçekte, bendeki bu kaçışlar, uzanamamaktan, elde edememekten, yardıma gidememekten ileri gelmektedir" diyen Aziz Nesin, Şöö'nün çaresizliğinde kendiliğinin bu göstergesini kurgulamıştır demek yerinde olacaktır (*Mum Hala* 197). Met ve onun nişanlısı Keer'in gözleriyle görüp kulaklarıyla duymayı istediğini söyleyen Şöö'nün umudunu gelecek nesle çevirmesi de sanatçının dünya görüşüyle benzerlik taşır.

Yaşının ilerlemesiyle çalışmalarından eski verimi alamamaya ve çok kolay yorulmaya başlayan Aziz Nesin, dilediği gibi üretmediği için fazlasıyla üzülür. Yapmak istediklerini gerçekleştirmeye zaman bulamazken gitgide tembelleştiğini hissetmeye başlar. Özellikle seksenli yıllardan sonraki günlüklerinde ve mektuplarında bu ruh hâli göze çarpar. Dönüştüğü bu hâlinin çok önceleri yazdığı oyun karakterinin son zamanlarına benzediğinin şaşkınlıkla farkına varır. Çünkü *Biraz Gelir misiniz?*'in Mateh Usta'sı işlerini yarına ertelemeye başlamıştır, yorgundur. 5 Mayıs 1981 tarihli günlüğünde yirmi dört saatine bir köşe yazısı, tefrika ve birkaç öykü ile mektup yazmayı, bir yandan okuduğu gazetelerden not almayı sığdırırken artık bu hızda çalışamadığını belirterek oyun kişisini anarak şöyle der: "Mateh Usta'da yoksa kendi bu yorgun geleceğimi mi yazmışım!" (*Mum Hala* 411).⁸

⁸ Yazar, *Böyle Gelmiş Böyle Gitmez*'i yazması için ısrarcı olan oğlu Ali Nesin'e onu oyalayacak yanıtlar verdiğinden bahseder. Gücünün ve coşkusunun azalmasıyla eskisi gibi çalışamaz ve öne sürdüğü bahanelerle kendini kandırdığının farkındadır. *Biraz Gelir misiniz?* de yazdığı son sahnelerden birinin bire bir aynısı yaşadığını dile getirir (Nesin, *Böyle Gelmiş Böyle Gitmez* 655).

2. Eksik Parçayı Tamamlama Umuduyla Aşk, Yalnızlık ve Benlik Sunumu

Aziz Nesin'in özel yaşamında aşka, evliliğe bakış açısı tek bir kişiyle karşılıklı anlayış ve sadakat içinde hayatı bölüşerek paylaşmak üzerinden şekillenmiştir. Ne var ki bu güçlü arzusunu yaşadığı deneyimler neticesinde son ânına kadar sürdüremez. Onun nazarında sevgi ilişkisi daha fazla üretmesine olanak sağlayacak huzur ve sakinlik içinde geçmelidir. Sanatçının öykülerinde ve oyunlarında farklı biçimlerde işlediği bir diğer konu yalnızlıktır. Yalnızlık; evlilikte ve romantik ilişkilerde beklediğini bulamadığında sarıldığı, bir müddet sonra ayrı bir varlık kazanacak kadar güçlenen bir hâldir. Yazarın günlükleri ve mektupları yıllar içerisinde yalnızlıkla kurduğu ilişkiyi açıkça gösterir. Anlaşılamamanın acısını duymakla beraber gerçek hislerini dilediği gibi ortaya koyamamaktan yakındır. Bunun da bir sonucu olarak kendini durmadan yalnız hisseder. Evliliklerinin tamamen bitmesiyle yıllar boyunca kaçtığı, terk ettiği yalnızlığına kavuşunca aslında hep aradığının kendisiyle kalmak olduğunu fark eder. Bu kavuşmayı hayal kırıklarının ardından kazanınca bir daha yalnızlığını kaybetmemek adına kendine söz verir. Kırgınlık yaratan insan ilişkilerinden sonra en büyük ihanetini ne yaparsa yapsın onu bir anne şefkatiyle her zaman bağışlayan yalnızlığına ettiğini anlar (*Mum Hala* 338). Kimseyi görmeden geçen günler boyunca tek başına çalışmaktan ve yazılar yazmaktan eşsiz bir keyif duymaya başlar. Bununla beraber yalnızlığı tercih etmemiş, etmek zorunda bırakılmıştır. Ona göre insanların bir diğerini yalnız bırakmaktan başka yapacakları daha büyük bir kötülük yoktur. Bu makalede yer verilen oyunlarında ise yalnızlığın çeşitli boyutlarını göstermek için kadın-erkek ilişkilerindeki çatışmaları kullanmıştır. Buna karşın örneğin *Çiçu*'da, yalnızlık kadın-erkek ilişkisi ekseninden anlatılıyor gibi görünse de yazar, okurlarını bu ilişki biçimine indirgmeden yorumlamaları yönünde uyararak karı-kocalığın bir sembol olarak ele alındığını söyler. Dostluk, ana-babalık, akrabalık gibi daha çeşitli insan ilişkilerini göstermek istemiştir (*Bütün Oyunları I* 237).

Çiçu'da, yalnızlıktan kurtulmak isteyen adam gönderdiği mektubuna karşılık veren kadınla aynı hayale sahip olduğunu öğrenince sevinerek asıl ve büyük düşünüyü anlatır: "...Kapat sevgilim avuçlarını, sık ellerini, bastır parmaklarını, geçir tırnaklarını etine...Sıkı tut da kaçırma, uçurma mutluluğu... Dişlerinle kopar mutluluğu ısırarak... Ne istersen yapayım..." (*Bütün Oyunları I* 220-221). Aziz Nesin, 2 Aralık 1963 tarihli günlüğüne de kısmen değişiklik yaparak benzer ifadeleri yazmıştır. Bu aktarımın gösterdiği en kuvvetli ihtimal, yazarın oyununu yazarken o esnada tuttuğu günlüğüne -açıkça belirtmese de- eserinden alıntı yaptığıdır. Zira, eserlerini yazmaya başlamadan çok önce birçok fikrin, duygunun kendisinde birikmeye başladığını söyleyen Aziz Nesin, taslağını 1950'de yazmaya başladığı *Çiçu*'yu 1963'te değişiklikler yaparak tamamlamıştır. *Tut Elimden Rovni*'de Melâ, Rovni'nin aslında bir eşe ihtiyaç duymadığını, yalnızca ona yardımcı olacak bir partner istediğini ve bu

kadının da kendi arzularını bir kenara koyup yalnızca onun isteklerini gerçekleştirmesini beklediğini düşünür (*Bütün Oyunları I* 270). Eşinin işine yaradığı ölçüde, koşullu bir şekilde sevildiğini gören Melâ hayal kırıklığı içindedir. Rovni ise Melâ'yı hem kendisine yardım edebileceğini hem de ona destek olacağını umarak sevmeyi, birbirlerini bütünleyeceklerini ummaktadır (*Bütün Oyunları I* 258) Nesin, günlüklerinde güçlü görünen erkeğin, ki burada sözünü ettiği kendisidir, tüm isteğinin ona yardım edilmesi olduğundan söz eder. Bu yardımın en büyüğü de sevgidir (*Mum Hala* 104). Oyunda monologlara yer verilen bölümde Melâ, Rovni'ye "Neyi bölüştün benimle, neyini?" diye haykırırken Rovni'nin iç sesinde "Bölüşeceğimiz şeyleri birlikte yaratmalıydık, ikimizin olacaktı herşey o zaman" yanıtı vardır (*Bütün Oyunları I* 282). Aziz Nesin, 26 Kasım 1960 tarihli günlüğüne yazdığı şiirinde aynı motifi kullanır. Altı yıl sonraki günlüğüne kişinin duygularını ve yaşamını bir başkasıyla bölüşemeyeceğine inandığını, insanların değişmez kaderinin yalnızlık olduğunu söyler. "Yalnızlık, insanın kendisini başkalarıyla, başkalarını kendisiyle bölüşmemesi, ortaklaşmaması demektir" (*Mum Hala* 121). Özel yaşamında umduğunu bir kez daha bulamadığını göstermek adına 30 Mayıs 1967 tarihli günlüğünde şu ifadelerle başvurur: "Bana sorarsanız, en acı şey nedir, diye; şöyle derim: İnsanın kendini bölüşeceği ve kendisiyle bölüştüğü biri olmaması..." (*Bütün Oyunları I* 135). Rovni ve Melâ'nın birlikte olmalarına rağmen yalnız hissetmelerinin nedenini Aziz Nesin, kendi yalnızlık tanımı içinden daha açık bir biçimde göstermiş olur.

Çiçu'da evliliğinde aradığını bulamayan adam, tek başına yaşadığı eve geri dönerek cansız bir manken olan Çiçu'dan, evcil hayvanlarından ve ihanet ettiği yalnızlığından özür diler. Bir süre sonra karısı gerçekten o eve gelmiş, karşısına geçip oturmuş gibi davranarak onunla hayalî bir diyalog kurar. Kadın ve adamın birbirlerine şikâyetini ettiği konu benzerdir. İkisi de istediği o yalnızlıktan kurtulamamış, üstelik iki kişilik daha acı verici bir yalnızlığın içine düşmüşlerdir. Ve yine benzer biçimde ikisi de anı defteri tutmaktadır, birbirlerinden deftere yazdıklarını okumasını isterler. Adam günlüğüne şunları yazmıştır: "...Ben senin neyinin?" dedim... 'Hiçbişeyimsin!' diye bağırdı. Herşeyimi verdiğim, herşeyim olan, herşeyim olduğunu sandığım kadın bana hiçbişeyi olduğumu söyledi" (*Bütün Oyunları I* 230-231). Aziz Nesin, 4 Aralık 1960 tarihine ait beş ayrı günlük tutar ve bunlara "Hiçbişey'im" hitabıyla başlar. Her şeyini hayatındaki kadına sunduğunu, bunu bir sorumluluk gibi kabul ettiğini ve içinden kurtulamadığı katı düşünce yapısı yüzünden de mutsuz olduğunu söyler (*Mum Hala* 78).

Adam, Çiçu'yu sevgilisiymiş gibi görmesinin nedenlerini açıklarken sevmeden yaşayamayacak biri olduğunu vurgular. Sevgisiz geçen günleri yaşanmamış sayar (*Bütün Oyunları I* 192). Aziz Nesin, aynı tarihli diğer günlüğünde hiçbişey'i olan kadına hitaben sevmek istediğini yazar. Yaşam için gerekli olan nefes gibi onun için de sevmek bir gereksinimdir, aksi durumda yaşayamayacağını bilir (*Mum Hala* 79). Hayatı paylaşma umuduyla kurulan

ilişkilerin sonunda yarattığı hayal kırıklıkları, *Çiçu*'da adama tanımadığı bir kadının telefon edip kocasından şikâyet etmesiyle desteklenir. Yalnızlığından bir nebze kurtulmak adına bilmediği numaraları çevirip derdini anlatan yabancı kadın eve geç saatlerde gelen, ilgisiz davranan kocası nedeniyle yıllardır azap çektiğini anlatınca adam, tanımadığı insanlara hayatını anlatmasının nedenini sorar. Kadın, dertlerini tanıdığı insanlara anlattığında dışarıdan bakılınca üzülür gibi görüneceklerini sonra içten içe sevineceklerini, dedikodusunu yapacaklarını düşündüğü için kendine böyle bir yol bulmuştur (*Bütün Oyunları I* 210-211). Aziz Nesin, günlüklerinde, özellikle en yakınlarına karşı güçlü görünmek zorunda kaldığını, aksi durumda onlardan saldırı geleceğini düşündüğünü birçok kez yazmıştır. İçini dökmemekten dolayı patlayacak gibi hissettiği 6/7 Eylül 1960 yılına ait günlük notunda hiç tanımadığı birine derdini anlatmak istediğini yazar. Bir daha görmeyeceğini bildiği bir kimsenin yanına sokulup kendini anlatmayı düşler. Yeri geldiğinde hiçbir şey anlatmadan o yabancı kimselerin onu anlamalarının hayalini kurarken bu arzusun sebeplerine dair söyledikleri oyun kahramanının ruh hâliyle benzeşir: “Neden böyle istiyorum? Özdensiz kişiyim de ondan bütün bunlar. Kahroluyorum da beni sevmeyen kişilere, -Defolun!...diye bağırıyorum” (*Mum Hala* 69).

“Telefon eden kadının birisine derdimi anlatmazsam patlayacağım”, deyişi yazarın günlüklerinde yapmayı düşlediği bu özgür iç dökümünü kurgu kişisinde tezahür ettirdiğini gösterir. Bu örnek, sanat eserinin sadece yazarın yaşantısının somutlaşması olmadığını, eserin yazarın elde etmek istediği bir hayatın cisimleşmesini sağladığının altını çizen argümanları aklı getirir (Wellek ve Warren 89). Adam, eski evine döndüğünde aynı yabancı kadın yine telefon eder, büyük umutlarla evlenmişken artık geride kalan yalnızlığını aradığını, o zamanlarının kıymetini bilemediğini söyler (*Bütün Oyunları I* 223). Telefondaki kadın, adam ve karısı bu ândan itibaren aynı duygunun içine gömülmüştür. Gerçekleştirdiği hayalî konuşmada, karısı da eski yalnızlığını aradığını ifade eder. Oyunun baş kişisi adam da kendi yalnızlığını bitirmekten dolayı mutsuzdur. Yazarın 3 Şubat 1963 tarihli günlüğünde oyundaki bu diyaloglara benzer olarak eşinin ona hep yalnız kalmaya mahkûm olduğunu söylediği bir ifade yazılıdır. Buna karşılık Aziz Nesin, “Nerde o günler aptal, benim mutsuzluğum yalnızlığımı bile yitirmiş olmamda, yalnızlığım bile yok” yanıtıyla karşılık verir (*Mum Hala* 84). Meral Çelen, 30 Haziran 1983 tarihli mektubunda yazarın yalnızlık duygusuna saplantılı bir biçimde bağlı olduğunu bu oyunu hatırlatarak dile getirir: “Yalnızlığını sevmen bir zorunluluk mu? Ama bunun edebiyatını öteden beri yaparsın. *Çiçu*, bir yalnızlık oyunu değil mi? *Çiçu*'daki adam, senin içindeki adam değil mi?” (Nesin ve Çelen 340-341).

Aziz Nesin, günlüklerinde benliğinin sunumunda güçlü duruşunu öne çıkarsa da sözünü ettiği bu görüntünün sürdürdüğü bir rol olduğunu itiraf eder. Zaman içerisinde ötekilerin ona söylediği gibi güçlü birine dönüşmüştür fakat bu, birtakım mecburiyetler sonucunda kazanılmıştır. Zayıf yanlarını diğer insanlara gösterdiği anda onlardan zarar geleceğine inanır. Sergilediği bu güçlü

duruşunu anlatırken 5 Ekim 1980 tarihli günlüğünde şu benzetmelere başvurur: “Tıpkı bir sahnede güçlü bir insan rolünü canlandıran oyuncu gibi... Ama bu güçlü görünme ya da güçlü olma oyunu belli bir süre için oynanan sahnedeki oyun gibi değil, yaşam boyu hiç arasız sürececek bir oyun...” (*Mum Hala* 399-400). Bu ifadelerle tıpkı Rovni’nin her zaman kendisini cambaz gösterisindeymiş gibi hissetmesi arasında benzerlik vardır. Rovni, cambazlığıyla çok sayıda seyircinin takdirini kazanmış olmasına ve başarılarına rağmen kendini aşmanın peşindedir. O gece, hayatının en olağanüstü gösterisini yapacağını duyurmuştur. Performans vaktinden önceki diyaloglarda Melâ’ya aslında çok yorgun olduğunun itirafını yapar. Bu his yeni değildir, yıllardan beri bu yorgunluğu taşımaktadır. Kendini bırakmak, koyvermek istemesine rağmen güçlü bir görüntü çizmektedir. Melâ, hiçbir zaman yorgunluğunu açığa vurmeyen Rovni’nin bu gerçek kendiliğini ortaya koymasından memnun olur. Hiçbir zaman boşverme hakkını kendinde görmeyen Rovni, yaşamı boyunca aslında olmasını istediği benlik örneğini sergilediğini şu ifadelerle anlatır: “Yalnız sahnedeysen, ip üzerindeysen değil, yalnız gösteri yaparken değil, bütün yaşamım boyunca her zaman, her yerde, sahnedeymişim, tel üzerindeymişim gibi davranmak zorundayım; yatağında bile, uyku da bile...” (*Bütün Oyunları I* 290). Ben diye işaret edilen kişiliğin gerçekte ne olduğunu, başkalarına yansıtılanın büyük ölçüde kendi hakikatinin uzağında kaldığını sorgulaması günlüklerde yıllar boyunca devam eder.

Rovni, güçsüzlüklerini herkesten, daha ziyade Melâ’dan, en yakınından gizlemek için uğraşırken Aziz Nesin de yaşamı boyunca gerçek benliğini en yakınlarından sakladığını söylemiştir. Sanatçının 18 Aralık 1967 tarihli günlüğünde yukarıda oyundan alıntılanan bölümün daha geniş aktarımı vardır.⁹ Bu günlük notunun sonuna parantez içinde “Soytari” yazılmıştır. 1970’te yayımlanan bu oyunun yazım denemelerinin, yazarın biriktirdiklerini kurgulayış taslakları günlüklerine de yansıtılmıştır. Bunun yanı sıra 13 Ocak 1967 tarihli günlüğünde yer alan ve bir kurmacanın taslağını andıran yazısında bir zamanlar çok ünlü olan, ancak artık yaşlanmış, ailesinden ayrı yaşayan adamın bir yabancından yardım istemesi anlatılır. O sırada yanına gelen eşine ayrılmamak için gösterdiği direnci kendisine yapılmış büyük bir kötülük gibi gördüğünü söyler (*Mum Hala* 131-132). Bu ünlü adamın yaşlılığında düştüğü perişan görüntünün benzerini Melâ, Rovni’nin sonunu hayal ederken kurgular. Rovni ve onun başarıları için yaptığı fedakârlıkları sıralarken Melâ, gösterilerde saçlarından tavana asılı durmaktan kafa derisinin köseleye döndüğünü söyler. Gösterdiği bu özverileri ise başarı uğruna değil, yalnızca Rovni’yi sevdiği için yapmıştır. (*Bütün Oyunları I* 269, 296). Aziz Nesin, sevgi uğruna akıl

⁹ Detaylı karşılaştırmak yapmak için, bkz. (*Mum Hala* 145-146). Eşine yazdığı 19 Haziran 1965 tarihli mektubunda da benzer itirafları dile getirir: “...Ben aslında bütün ömrümce kuvvetli adam rolüne çıkmış zayıf insanım. Bu zayıflığımı sen de anlamıyorsun.” (Nesin ve Çelen, 121-122).

almaz fedakârlıklarda bulunabilme cesaretinin yalnızca kadınlara özgü olduğunu düşünür. 4 Eylül 1970 tarihli günlüğünde, “‘Seven kadının yapamaya-cağı hiçbirşey yoktur!’ sözü buradan geliyor. Gerçekten de seven kadın, aşkı uğruna olanaksızlıkları olanaklı kılabiliyor.” der (*Mum Hala* 239-240).

Hayat ve eser arasında görülen bir başka ilişki örneğine Melâ, Rovni’nin anı defterini gizlice okuduğunu ona itiraf ederken orada öğrendiklerine dair hesap sorduğu bölümde rastlanır. Rovni, defterine eski eşi Mestini’yi nasıl öldürdüğünü tüm ayrıntılarıyla yazmıştır. Rovni, bunların kurmaca olduğunu söyler. Mestini ona ihanet ettiği için defterine onu öldürmenin çeşitli tasarılarını yazmıştır. Tasarladığı bu cinayeti gerçekleştirmiş gibi davranmak insanlara suçlu karısını nasıl cezalandırdığını düşündürmüş ve böylelikle kırılan gururunu yeniden onarmıştır. Melâ, bu açıklamalardan sonra Mestini’nin yaşadığını anlar ve Rovni’nin hâlâ onu sevdiğini düşünür. Rovni, eski eşinin yaşadığından yirmi yıldır habersiz olduğunu ancak Melâ ile ayrı oldukları dönemde, yakın geçmişte evine geldiğini söyler. Mestini, sarhoş bir hâlde gelmiş ve ağlayarak eski günlere dönmek istediğini söylemiştir. Rovni’ye göre ne kendisi ne de o eski insanlardır, bu nedenle Mestini’nin talebini geri çevirir. Oyundaki bu sahnenin benzeri sanatçının yaşamında geçmişte yaşanmıştır. İlk eşinden boşandıktan sonra cezaevindeyken yazdığı günlüklerinde eski eşiyle ilgili duyduklarından utandığını ancak onları defterine yazmak için uzun bir zamana gereksinim duyduğunu söyler. Seneler sonra, kendine verdiği sözü tutar ve eski eşinin ona ihanet ettiğini yazar. Eski eşiyle yıllar sonraki karşılaşmalarını da onun adını söylemeden iki ayrı zamanda anlatır.

Bir Kadın İçin Düet’te Vassen’in yalnızca işiyle meşgul olmasını bencillik gibi gören eşine karşı arkadaşı Vassen’i savunur. Ona göre Vassen herkese iyilik yapan biridir. Eşi ise yapılan bu iyiliklerin ardında yine Vassen’in bencilliğinin yattığını düşünür. Kendisine yapılan kötülüklere dahi iyilik yaparak karşılık vermesi bir çeşit intikam almaktır ve bencilliğini doyurma amacı taşır (*Bütün Oyunları I* 389). Oyundaki bu diyaloglar, Aziz Nesin’in günlükleriyle beraber okunduğunda dikkat çekici bir çehre kazanır. Yazar, 3 Şubat 1963 tarihli günlüğüne eşinin ona bencil olduğunu ve “kendini memnun etmek için başkalarına iyilik ettiğini” söylediğini kaydeder (*Mum Hala* 84). Öte yandan, Aziz Nesin şaşılacak derecede ancak kendine özgü, orijinal bir intikamcı olduğunu ve bunu yaparken kötülüklere iyilikle karşılık verdiğini anlatmıştır (*Benim Delilerim* 355-364). Aziz Nesin, sanatçılarda bencillik olarak nitelenen davranışların ardında kendi deyişiyle “elcillik” yattığı görüşündedir. Ona göre, gerçek sanatçılar yaşamın her ânına sanatlarına ilham olabilecek gözle bakıp başkalarını mutlu edecek eserler ortaya koymak için çabalar. 5 Aralık 1967 tarihli günlüğünde, sanatçıların onlara fayda sağlamayacak insanlardan ve olaylardan kaçıp zamanı doğru değerlendirmelerinin bencillik değil aslında kendilerini feda etmek olduğunu yazar (*Mum Hala* 141). *Tut Elimden*

Rovni'de gerçek cambaz ustalarının aslında bir aile kurmadan yalnız yaşamaları gerektiği işlenmiştir. Cambazların çocukları da olmamalıdır, böylelikle işlerinden başka hiçbir şey onların vaktini çalmamalıdır (*Bütün Oyunları I* 275). Aziz Nesin, yaşamı boyunca iki ayrı kişiyle evlenmesine ve her zaman evliliğe saygı duymasına rağmen ömrünün son yıllarına doğru gerçek yazarların yaratıcılıkları ve çalışkanlıkları önünde evliliğin bir engel olduğuna inandığını söyler. 9 Kasım 1986 tarihli günlüğünde, yazarlığının bilincine ancak eşinden ayrıldıktan sonra vardığının altını çizmiştir (*Mum Hala* 520).

Yazarın hem özel yazılarında hem de oyunlarında dile getirdiği ancak umduğunu bulamadığı büyük düşlerinden biri onunla birlikte olacak kadının işlerinde ona destek çıkmasıdır.¹⁰ *Çiçü*'daki adam, yaptığı önemli işlerle her zaman anılmayı hayal ederken ürettiklerini adamak istediği sevgilinin özlemini anlatır. Bu kadın onu anlayacak, eserlerine esin kaynağı olacak ve hayatına sevinç katacaktır (*Bütün Oyunları I* 196). *Başarımı Karşılarım Borçluyum*'da, eski eşlerinin ardından geldiğini düşünüp kaçarcasına koşup yarışmayı kazanan Ziya Akyan'ın dramatik öyküsüne açılım getirecek ifadelerle günlüklerinde yer verir. Aziz Nesin yıllar boyunca başarılarını karısına borçlu olduğunu söyleyenlerle alay etmiştir. Bir dergide başarısını tamamen eşine borçlu olduğunu söyleyen ünlü birinin söyleşisini okuduktan sonra kendisini eleştirmeye başlar. Aslında hayatı boyunca aradığı ve umduğu, her şeyini borçlu hissedeceği bir kadının varlığıdır. Bunu, hiçbir zaman gerçekleşmemiş özlemi olarak niteler (*Mum Hala* 323). *Bir Kadın İçin Düet*'te Vassen de Tolfa'ları yaparken eşinden esinlendiğini söyler ve yaptığı her şeyde onun da bir payının olmasını ister. Yaratım gücünü kullanan kişi için böylesi bir dışsal etkiye gerek olmayacağını söyleyen eşi, üretimin her koşulda gerçekleşeceğine inanır. Yabancı kadın bu sözlerde haklılık payı bulsa da Vassen'in kendisini buna inandırmanın bile mutlu ettiğini söylemesi (*Bütün Oyunları I*, 389) yukarıda bahsi geçen Nesin'in büyük yaşam düşüne atfı gibidir.

Toros Canavarı için yazar, kendimi anlattığım oyunlardan biri dese de günlüklerin ve mektupların ortaya koyduğu fikir dünyası ve hayatı ile bu eser arasında kuvvetli ilişki bulunamamıştır. Yazarın, daha sonradan ortaya çıkabilecek özel arşivindeki olası notlar, öz yaşam öyküsünün kapsamlı incelenmesi bu eser ve hayatı arasında güçlü bir etkileşim olduğunu gösterebilir.

Sonuç

Aziz Nesin; eser verdiği pek çok yazın türünde yaşamdan ve kendisinden beslenmiş, hayatını üretmeye adamaktan çekinmemiş bir sanatçıdır. Yaşamının otuz altı yılını anlattığı günlüklerinde dile getirdiği sıkıntılarının, gözlemlerinin, fikir dünyasının ve deneyimlerinin oyunları ile göz ardı edilemeyecek benzerlikler içerdiği görülmüştür. Bununla beraber, yazmak için

¹⁰ Tahsin Saraç'a yazdığı 31 Aralık 1986 tarihli mektubunda kendisi eserler üretirken beklediği ilgiyi anlatır. Sevdği kadından tek istediği yaratım sancıları çekerken ona yardım etmesi, sevecenlikle yanında olmasıdır (Nesin ve Saraç 119.)

kimi zaman gününün yarısından çoğunu ayırdığı mektuplarında samimiyetle anlattıkları oyunlarının arka bahçesini gösterir. Ölüm, çalışkanlık, yalnızlık, üretkenlik, ilişkiler gibi çok önem verdiği konuları oyunlarında yaşamıyla ve değer yargılarıyla paralel bir biçimde işlemiştir.

Aziz Nesin'in günlüklerinde ve mektuplarında kendine durmadan yeni hedefler koyan, başarıya ulaştıkça bir sonraki yenilik için çalışmaya devam eden bir benlik inşası vardır. Ölüm korkusunu yenmek uğrunda durmadan üreten yazarın oyunlarında çoğunlukla erkek kahramanlarının hayatlarını şekillendiren şema çalışkanlık olmuştur ve onlar da yazar gibi ölüme karşı bu yolla mücadele etmiştir. Aşırı derecelere varan çalışmasının aslında ölüme hazırlanmak olduğuna inanan yazarın Mateh ve Rovni gibi oyun kişileri ölümü düşünüp korktukça zamanın azaldığının bilincine varır. Bununla birlikte yaşamı daha çok sevmeye ve üretmeye devam ederler. Kendi ölümüne uzun süre inanmakta zorlanan Aziz Nesin, oyunlarında da bu çatışmanın içine düşen kişiler kurgulamıştır. Öte yandan onun nazarında ölüme kafa tutmanın yolu, güzel işler yapıp ismi ölümsüzleştirecek eserler vermekten ve başarılar elde etmekten geçer. Pek çok güçlü sanatçının yarattığı eserlerle ölümsüzlüğü arzuladığını düşünen yazar, yaşamda çalışmaktan daha faydalı bir yol göremez. Bu paradigmasını oyunlarında farklı çerçeveler içinde göstermiştir.

Aziz Nesin, kendisini çalışmak için motive eden en güçlü duygulardan birinin sevmek olduğunu günlüklerinde ve mektuplarında birçok kez anlatır. Hayatı boyunca tek bir insanı sevmek, onun tarafından sevilmek istemiştir. Aşk yahut evlilik ilişkisinden beklediği, hayatı bölüşerek sürdürmek ve çoğaltmaktır. Genç yaşlarından itibaren birine, birilerine gereksinmek, kendini eksik bulup başkasıyla bütünleşmek için çabalayıp durmasına rağmen tüm uğraşları düş kırıklığıyla sonuçlanmıştır. *Bişey Yap Me'*te, *Çiçu'*da bu güçlü arzuları duyan ancak tıpkı yazarın günlükleri ve mektuplarında ortaya koyduğu üzere kendisi gibi hayal kırıklığı yaşayan oyun kişileri vardır. Kendi yalnızlığından kurtulmak için duyduğu güçlü isteğin sorumluluğunu bir başkasına yükleyen kişilerin içinden çıkılması daha zor bir yalnızlığa düşeceği fikrini oyunlarında göstermiştir. Günlüklerdeki Aziz Nesin için yalnızlığından koparılacak çoğu kez kendiliğin silinmesiyle eş tutulurken bu durumu özellikle *Çiçu'*da dramatik bir biçimde işlemiştir. Bununla beraber tek eşliliği, dayanışma ve sevgi üzerine kurulan evliliği ömrü boyunca savunmakla birlikte saatlerini çalışmakla geçirdiğinden ilişkilerinde dengeyi koruyamadığını birden çok kez dile getirmiştir. Makalede incelenen oyunlardaki kadın kahramanlar, hayatını işine adanmış eşleri için kendilerinden vazgeçerek gereğinden çok özverili davranarak yaşamaktan yorulmuş biçimde kurgulanmıştır. Yazarın özel yaşamında sıklıkla bu durumdan şikâyet eden kadın öznenin yansımaları oyunlarda belirgin atıflarla görülür. Tüm bu örneklerin sonunda incelenen oyunların sanatçı öznenin hayatından ve fikirlerinden tamamen bağımsız olmadığını söylemek mümkündür.

KAYNAKLAR

- Engin, Ertan. "Biyografik Açıdan İsmail Safa'nın Şiirleri.", *A.Ü. Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, no. 46, 2011, ss. 95-110.
- Göktaş, Sema. *Türk Tiyatrosunda Soyutlama Kavramı ve Aziz Nesin'in Soyutlamaya Dayanan Oyunları*. 1995. Dokuz Eylül Ü, Yüksek lisans tezi.
- Kabacalı, Alpay. *Gözyaşından Gülmeceye Aziz Nesin*. Çağdaş Yayınları, 1995.
- Kınay, A.Yasin. *Aziz Nesin'in Kısa Oyunlarında Güldürünün Türk Tiyatrosu Doğrultusunda İncelenmesi*. 2003. Hacettepe Ü, Yüksek Lisans Tezi.
- Kiriş Yatağan, Yasemin, ve Ömer Şekerci. "Beyond Humour: Revolutionary Theatre of a Socialist Playwright, Aziz Nesin." *Turkish Studies - Language and Literature*, c. 15, no. 2, 2020, ss. 775-786.
- Kocaman, Şengül. "Aziz Nesin'in *Tut Elimden Rovni* Adlı Oyununda Çift (Karı-Koca) İlişkisinde Yalnızlık Teması." *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. 18, no. 2, 2009, ss. 349-362.
- Moran, Berna. *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İletişim Yayınları, 2013.
- Nesin, Ali. *Gömiyi Arayan Adam Fotoğraflarla Aziz Nesin'in Yaşam Öyküsü*. Sel Yayıncılık, 1998.
- Nesin, Aziz, ve Saliha Scheinhardt. *Mektuplar*. Cumhuriyet Kitapları, 2009.
- Nesin, Aziz. *Benim Delilerim*. Nesin Yayıncılık, 2022.
- Nesin, Aziz. *Böyle Gelmiş Böyle Gitmez*. Nesin Yayıncılık, 2021.
- Nesin, Aziz. *Bütün Oyunları I*. Nesin Yayıncılık, 2023.
- Nesin, Aziz. *Mum Hala*. Nesin Yayıncılık, 2015.
- Nesin, Aziz. *Sanat Yazıları*. Nesin Yayıncılık, 2020.
- Nesin, Aziz, ve Ali Nesin. *Aziz Nesin-Ali Nesin Mektuplaşmaları Canım Oğlum Canım Babacığım*. Hazırlayan A. Nesin, Nesin Yayıncılık, 2023.
- Nesin, Aziz, ve Meral Çelen. *Aziz Nesin- Meral Çelen Mektuplaşmaları*. Hazırlayan A. Nesin, Düşün Yayıncılık, 1998.
- Nesin, Aziz, ve Tahsin Saraç. *Aziz Nesin-Tahsin Saraç Mektuplaşmaları Büyük Dostum Can Dostum*. Hazırlayan E. Pervane ve S. Bora, Nesin Yayıncılık, 2017.
- Samat, Sümeyye. *Aziz Nesin Tiyatrosu*. 2017. Hacettepe Ü, Yüksek lisans tezi.
- Weltek, René, ve Austin Waren. *Edebiyat Teorisi*. Dergâh Yayınları, 2013.
- Yavuz, İbrahim Yusuf. *Felsefi Yaklaşım Doğrultusunda Aziz Nesin'in Çıcu Adlı Oyununun Yorumlanması*. 2022. Bahçeşehir Ü, Yüksek lisans tezi.